

NICOLAE MACARENCO – ARTIST REPRESENTATIV AL GRAFICII SATIRICE

Lucia ADASCALIȚA
Institutul Patrimoniului Cultural

CZU:741.5.071.1(478)(092)

<https://doi.org/10.52603/9789975351379.01>

Nicolae Macarenco - representative artist of satirical graphics

Summary: A prominent figure in the field of satirical graphics in the Republic of Moldova, Nicolae Macarenco, throughout his artistic career, conceived with great skill and dedication book illustrations for literary works signed by Aureliu Busuioc, Evgeniy Kopylov, Iosif Gherasimov, Alla Grekul, posters and aesthetically expressive and semantically valuable caricatures. Prodigious, talented, persevering and devoted to his profession, the protagonist is one of the established artists who, through his vocation and talent, marked an entire era in the satirical art of the Republic. Working successfully, especially in the genres of satirical-humorous graphics, the graphic designer gave birth to works that were frequently published in important periodicals such as the satire and humor magazine *Chipăruș*, the magazine *Femeia Moldovei*, the newspaper *Tinerimea Moldovei* and others.

The study highlights both the thematic aspects of the artist's creation and the determined, systematized, mirrored artistic options of the protagonist.

Having examined the artist's works, the author pays increased attention to problems of compositional image, the particularities of plastic representation through shape, line, tone of human characters, psychological states of anthropomorphic and zoomorphic characters. At the same time, the analytical approach is supported by highlighting the role of color in the process of amplifying expressions and messages generated by satirical works created by the graphic artist.

Keywords: fine arts, graphics, satirical graphics, caricature, poster, book graphics.

Născut în orașelul Serecina-Buda, regiunea Sumî în anul 1927, Nicolae Macarenco, deja în anii de studenție la Școala republicană de arte plastice „Ilia Repin” din Chișinău, a activat în calitate de pictor la ziarul „Molodeji Moldavii”. O perioadă a fost membru al colectivului de redacție la revista de satiră și umor „Chipăruș” (Caricaturi 1990: 18).

Personalitate marcantă în grafica satirică din țară, Nicolae Macarenco, a contribuit la dezvoltarea artei grafice din Republica Moldova, prin atingerea unor rezultate relevante în domeniile umoristico-satiric, a afișului social, a ilustrațiilor de carte. Totuși, este cazul de remarcat că plasticianul și-a lăsat o amprentă creativă remarcabilă în arta caricaturii, și anume, în caricatura socială.

Relatăm faptul că, gama de subiecte cu care operează genul caricaturii sociale este extrem de variată. Caricatura socială, inclusiv și cea cotidiană, pune întotdeauna accent pe evenimente și fenomene curente, dezvăluind o gamă vastă de probleme de urgență, ce caracterizează viața și activitatea anumitor grupuri sociale, fie oficiali, intelectuali, militari, sportivi etc. și derulează într-un interval de timp anumit. Uneori, caricatura socială și cea cotidiană dezvăluie în imaginile grafice probleme asociate nu atât oglinzirii tipurilor sociale, cât cu reprezentarea unor fenomenele din societate (Aynutdinov 2008: 23).

Activitatea creativă întreprinsă de Nicolae Macarenco este orientată spre elaborarea unor imagini umoristico-satirice ce reflectă teme de cultură, cotidian, relații familiale, activități casnice, aspecte profesionale, aspecte de morală, sport, ș.a. Adesea plasticianul își direcționează lupa satirei asupra prostiei umane, invidiei, naivității, viciilor, corupției, bârfei, leneviei, ș.a.

În pofida faptului că artistul abordând scene de diversă tematică, inclusiv și cele de satiră și umor, tratându-le într-o cheie stilistică expresivă, foile grafice ale acestuia poartă în sine alura unei percepți realiste, îndreptate spre dezvăluirea prin artă a unor fenomene sociale actuale vremii în care au fost create.

Liniile expresive și adesea unghiulare, utilizarea liniei de contur în procesul de reprezentare a formei, implicarea culorii în perspectiva amplificării stărilor sufletești sau a esenței fenomenelor – toate acestea, i-au permis artistului să redea realitatea, să abordeze reprezentarea realistă a obiectelor și a personajelor. Totodată, aceste mijloace artistice, procedee și figuri de stil nu l-au împiedicat pe artist să dezvăluie și să accentueze cele mai acute și importante aspecte satirice proprii temelor abordate.

Creația artistului s-a fructificat cu realizarea unor lucrări grafico-satirice ce pot fi înglobate în următoarele serii: *Secvențe profesionale*, *La cumpăna anilor*, *Secvențe cotidiene*, *În colhoz*, *La școală*, *De ale științei*, *La locul de lucru*, *La cinematograful*, *În stradă*, *Tineri și tinere*, *Soți și soții*, *Mame și copii*, *Realități internaționale*, *Secvențe sportive*.

Dacă e să examinăm foile grafice din seria „*Secvențe cotidiene*” constatăm faptul, că Nicolae Macarenco, zămislește foile cu tentă umoristică fără a apela la bufonadă sau bad-jocoră oglindind expresiv însușiri umane complexe și caracteristici psihologice inedite. Plasticianul extrage rationale motive din viața reală și realizează artistic scene laconice și clare. Compozițiile imaginilor grafice sub genericul „*Fizicii și lirici*” (figura 1), „*Fără cuvinte*” (figura 2), „*Ha-ha-ha! Pe tine te ține două ruble puiul, pe când eu cu zece copeici am luat și un ou, și un pui!*” (revista „*Chipăruș*” nr. 17, 1966), au la bază reprezentări de multiple personaje. Mijloacele de expresie grafică sunt multiple: punctul, linia, pata, culoarea, care în ansamblu, printr-o ușoară, dar temperamentală mișcare a mâinii, transmit materialitatea obiectelor, starea de spirit a personajelor, precum și atmosfera dominantă din scena surprinsă. Cu alte cuvinte, Nicolae Macarenco dă dovadă de atenție și spirit de observație dezvoltat, care într-o anumită măsură poate include creația acestuia în registrul reprezentativ al așa personalități ca Iurie Rumeanțev, Alexei Grabco.

O altă serie de lucrări cu denumirea „*Secvențe profesionale*”, vine să ironizeze viața „deloc ușoară” a funcționarilor publici. Nicolae Macarenco, la fel ca și alți caricaturiști contemporani precum: Leonid Domnin, Iacov Averbuh, Eugeniu Meregă, Zenefelder Polingher, a dat dovadă de iscusință, spirit critic, inteligență și vervă comică în procesul de reprezentare a adevăratei fețe a unor angajați publici. Legendele imaginilor, realizate sub formă de dialog sau monolog, imaginile obiectelor de mobilier, cele a pieselor vestimentare, expresiile faciale ale personajelor, forma tratată grotesc, culoarea vin să accentueze ideatic scenele surprinse. În această ordine de idei, amintim foile grafice „*Pentru așa mită ar trebui să vă dau în judecată!*” (figura 3) și „*- Dar secția dumneavoastră ce descoperiri a făcut? – Am descoperit o seamă de plajiate și compilații*” (revista „*Chipăruș*” nr. 1, 1964).

Creația pictorului Nicolae Macarenco este reprezentativă și prin seria de lucrări intitulată sugestiv „*Soți și soții*”, serie care, a apărut periodic pe paginile revistei „*Femeia*

Moldovei” (figura 4). Tema menționată este abordată, ocazional, și în rubrica intitulată „Usturici”, ce se regăsește pe paginile aceleiași ediții periodice. Această serie pune în prim plan coliziile a două personaje și anume a soțului și a soției, aceștia fiind surprinși de către pictor în diferite ipostaze. Atenuând detalierile antropomorfe ale personajelor, dar înzestrând chipurile personajelor cu particularități generalizate, expresive, tipice, plasticianul contribuie la atingerea unor mesaje de importanță. Concomitent, modul de inserare a petelor tonale, în structura compozițională, semnificația acestora contribuie la atingerea mesajului scontat.

Prin modalitate de încadrare în pagina revistei a mai multor secvențe la aceeași temă, seria „Soți și soții”, se înscrie în categoria de lucrări grafice satirice, care în prezent poartă denumirea de „strip cartoon”. Se remarcă faptul că, aceeași temă este realizată de către pictor și în imagini unice, nu neapărat în serie, acestea la fel au apărut pe paginile aceleiași reviste „Chipăruș”, dar și pe paginile ziarului „Tinerimea Moldovei”. Metoda, de rezolvare componistică a unei teme în multiple cadre (4, 5, 6 la număr) a fost exersată pe larg și de către graficianul Alexei Grabco. În acest context, sunt de menționat seriile „Vecinii”, „Gard în gard”, „Aventurile lui Trică și Ciupică”, „Noile aventuri ale lui Trică și Ciupică”, ș.a.

Pornind de la specificul activităților de zi cu zi a oamenilor de la sat, a lucrului acestora în câmp, arealul tematic al foilor grafice la tema în cauză crește considerabil. În acest areal tematic se înscrie seria „În colhoz” ale căror imagini par a fi desenate la locul faptei. În seria menționată, pictorul valorifică trăsături umane, atât pozitive precum: hărnicia, sânguința, spiritul de echipă, cât și negative așa ca lenevia, lipsa de punctualitate, ș.a. În această serie de lucrări se regăsesc scene firești cu imagini de muncitori, de tehnică (tractoare, combine agricole), de loc de muncă precum câmpul colhoznic. Imaginile acestei serii sunt tratate prin linie și pată tonală prin care pictorul pune în valoare detalii importante capabile să promoveze valori semantice și estetice inedite. În caricaturile „State umflate” (figura 5), „Piedistalul de onoare” (revista „Chipăruș” nr. 19, 1964), „Nu pot să cosesc cu combainul grânele astea culcate la pământ” (revista „Chipăruș” nr. 14, 1964) un rol important îl joacă mesajul lingvistic, adică legenda. În acest context specificăm faptul că, partea scrisă a lucrării este constituită, la fel, conform unor reguli ale genului satiric, și aceasta vine să contureze, să evidențieze, să promoveze logica gândului, iar prin aceasta spiritul sarcastic sau comic al scenei. Asemenea caricaturistului Iurie Rumeanțev, plasticianul Nicolae Macarenco, prin intermediul acestei serii biciuiește obiceiurile proaste ale colhoznicilor și neajunsurile din activitatea acestora.

Tot așa, imagini ale chiulangiului, leneșului, șmecherului, mincinosului și a altor personaje de acest gen, se întâlnesc și în lucrările din seria „La locul de muncă”. Foile grafice abordează atitudinea diverselor tipuri de muncitori față de munca pe care o exercită. Scenele acestei serii, de regulă, surprind doi sau un grup de muncitori prin intermediul cărora pictorul reprezintă artistic modul de comportament al acestora la locul de muncă. Pe de o parte, imaginile reprezintă salariați responsabili și sânguincioși, iar pe de alta, pe cei ce se eschivează de la îndeplinirea sarcinilor de muncă. Cei din urmă, sunt tratați de către pictor prin imaginea unor poziții ale corpului relaxat (pe șezute, culcat) și de cele mai multe ori având ca atribut obligatoriu imaginea unei țigări. Particularitățile satirice definitorii au apărut și s-au reliefat în conștiința pictorului, cel mai probabil, în baza ob-

servațiilor, faptelor întâlnite în viața de zi cu zi. În foile grafice ale acestei serii persistă aceleași modalități de constituire a imaginii și de dezvăluire a firului narativ satiric ca și în celelalte serii.

Tot într-un mod original, sunt realizate artistic, și foile grafice ce fac parte din seria „*Tineri și tinere*” (figura 6). În acestea pictorul utilizează eficient contrastul dintre pata tonală, linie și culoare, acestea fiindacompaniate iminent de text.

În perioada anilor '70, Nicolae Macarenco elaborează concomitent și multiple afișe sociale, printre care „*Oameni ai muncii din Uniunea Sovietică!*” (1971), „*Țelul suprem al PKUS – creșterea bunătații norodului sovietic*” (1971), „*Все на выборы*” (Vse na vybory) (1971), „*Вместе с победой мир принесли*” (Vместe s pobedoy mir prinesli) (1975), „*Ударным трудом упрочим мир!*” (Udarnym trudom uprotchim mir!) (1975). Expresia imaginilor acestor lucrări derivă din laconismul compozițiilor, evidențierea figurii umane în prim plan și maniera de tratare realistă a formei.

Nicolae Macarenco s-a promovat merituos și în genul graficii realizând ilustrații pentru așa ediții de carte: *Aventurile lui Nătăfleată*, de Aureliu Busuioc, *Начинается день* (*Natchinaetsya den'*), de Иосиф Герасимов (Iosif Gerasimov), *Колесо фортуны* (*Koleso fortuny*), de Алла Грекул (Alla Grekul), *Следы на паркетe* (*Sledy na parkete*), de Евгений Копылов (Evgeniy Kopylov), ș.a. În acest context sunt reprezentative ilustrațiile realizate de către artist pentru *Следы на паркетe* (*Sledy na parkete*) acestea fiind dinamice, oglindesc dorința pictorului de a găsi mișcările tipice ale personajelor, gesturile și mimica acestora. Contururile moi ale figurativului alternează în permanență cu liniile dure fapt ce contribuie la evidențierea imaginilor în raport cu textul.

Ca și în arta caricaturii, în ilustrațiile de carte, Nicolae Macarenco operează eficient cu secvențe din natură și subiecte narrative. Formele personajelor adesea fiind stilizate, poartă caracteristicile realului, iar în unele dintre lucrări, artistul utilizează principiul grotesc de reprezentare a formei. Ca exemplu poate servi grafica de carte predestinată ediției „*Половина неба*” (*Polovina neba*) de Рудольф Ольшевский (Rudol'f Ol'shevs-kiy), unde plasticianul structurează eficient câmpul imaginii, punând accent pe interferențele estetice ale contrastelor de pată tonală, coloristică, linie și conexiunea acestora cu caracterele linilor.

În concluzie menționăm faptul, că pictorul Nicolae Macarenco, prin creația sa din domeniul graficii satirice, înscrie o filă de referință în evoluția domeniului, ocupând un loc de frunte în arta graficii din Republica Moldova, din cea de-a doua jumătate a secolului al XX-lea.

Bibliografie:

Caricaturi. Chișinău: editura Timpul, 1990.

Aynutdinov A. S. Tipologiya i funktsii karikatury v presse. În: Vestnik Tchelyabinskogo gosudarstvennogo uni-versiteta, 2008, № 21, стр. 23. – <https://cyberleninka.ru/article/n/tipologiya-i-funktsii-karikatury-v-presse/viewer> (vizitat 20.05.21)

Figura 1. „Fizicii și liricii”, revista „Chipăruș” nr. 4, 1966

Figura 4. Seria „Soți și soții”, revista „Femeia Moldovei” nr. 3, 1971

Figura 2. „Fără cuvinte”, revista „Chipăruș”, 1963

Figura 3. „Pentru așa mită ar trebui să vă dau în judecată!”, revista „Chipăruș” nr. 11, 1964

Figura 5. State umflate, revista „Chipăruș” nr. 19, 1963

Figura 6. „În sfârșit am dat de un ungheraș mai liniștit...”,
revista „Chipăruș” nr. 20, 1964

Date despre autor: Adascalita Lucia, doctorand, Universitatea Tehnică a Moldovei,
e-mail: lucia.adascalita@ntp.utm.md,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1010-3380>